

УДК 339:631.52(477)

Якубенко Н. Б.

Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна, e-mail: nataliya.yakubenko@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ОТРИМАННЯ РОЯЛТІ СЕЛЕКЦІОНЕРАМИ В УКРАЇНІ

Матеріальна винагорода за створення сорту є рушійною силою в розвитку селекції. Нині системи формування й отримання роялті в Україні не створено ні в законодавчій, ні в практичній площині, тому такий механізм узагалі відсутній. Виробники укладають ліцензійні угоди з власниками сортів, але єдиний підхід у формуванні й отриманні роялті відсутній.

Частково така система існувала до 2013 року, коли проводилася державна реєстрація виробників насіння в Державному реєстрі виробників насіння і садивного матеріалу, а суб'єкти насінництва і розсадництва, що не були занесені до Реєстру, не мали права виробляти насіння та садивний матеріал для реалізації. Реєстр містив відомості щодо назви та контактів виробника насіння, назву ботанічного таксону та сорту (сорт мав бути занесений в Державний реєстр сортів рослин придатних до поширення в Україні), власник сорту, категорія та кількість насіння садивного матеріалу, на вирощування яких дається ліцензія на використання сорту, номер ліцензійного договору на використання сортів рослин, укладеної між власником сорту і виробником насіння, та термін її чинності тощо. Тобто такий Реєстр мав насамперед інформативну роль та надавав можливість звертатися безпосередньо до власника сорту; водночас розсадник проходив ліцензування тільки за наявності у нього укладених ліцензійних договорів.

Без такої системи не можливо забезпечити підтримку селекціонерів. Зокрема, найбільш незахищеними є селекціонери, які не мають практичного досвіду в укладанні ліцензійних угод та в захисті своїх інтересів. Якщо в ліцензійній угоді розмір роялті розраховується від розміру партії виробленого насіння, що йде на продаж, то виплату роялті за фактичний обсяг вирощеного насіння селекціонер отримує неповністю, виробник не сплачує роялті, за насіння залишене для власних потреб (подальшого розмноження). Так, обсяги вирощеного насіння зараз фіксуються лише для під час його сертифікації.

Нині існує проблема безконтрольного продажу насіння відомих брендів без відповідного дозволу та згоди власника сорту. Часто таке насіння не відповідає заявленій назві сорту та має незадовільні посівні якості. З метою уникнення такої ситуації власнику необхідно реєструвати права на свій сорт, а якщо він відповідає критеріям новизни сорту відповідно до законодавства України, то реєструвати не тільки право його поширювати (занесення в Державний реєстр сортів рослин

придатних до поширення в Україні), а й право на нього, як об'єкт інтелектуальної власності. Наступним та не менш важливим є створення безпосередньо системи формування та отримання роялті. Укладання відповідних ліцензійних угод та їх реєстрація єдиним та незалежним органом також дозволить упорядкувати й контролювати цей процес. Хоча цей процес може очолити не тільки державна, а і відповідна незалежна асоціація чи організація. Найбільш справедливо для власника сорту буде визначення розміру роялті, який закладено в ціну насіння та має градацію в залежності від репродукції. Для України буде прийнятна система, яка дозволить чіткий контроль за об'ємами вирощування та рухом насіння (розмір роялті визначається самою угодою, у садівництві це найчастіше 10 % від вартості саджанців).

Законодавством можливо визначити розмір такого відсотка з огляду на культуру, ураховуючи час та затрати на створення сорту.

Прикладом ефективного функціонування системи роялті існує у Франції, де так само як у Польщі, Німеччині та Нідерландах на основі ліцензійних угод. Система роялті на основі ліцензійних угод ефективно функціонує у Франції, Німеччині, Нідерландах, Польщі тощо.

Система збору роялті у Франції має історію та була започаткована, ще до створення Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (УПОВ). Організація, що представляє інтереси селекціонерів сортів рослин – Société Coopérative d'Intérêt Agricole des Sélectionneurs Obtenteurs de Variétés Végétales (SICASOV). Завдяки декларативній системі виплати роялті вдається зменшити кількість суперечок щодо їхнього розміру, оскільки виробники насіння обов'язково погоджуються з розміром роялті, який їм нараховується. SICASOV ретельно фіксує надані ліцензіатами дані (обсяги виробленого насіння для сплати роялті).

Отже, в Україні варто проводити реєстрацію ліцензійних угод, що укладатимуться за типовою формою, здійснювати облік засіяних конкретними сортами площ, визначити розмір роялті в залежності від культури та репродукції сорту, сформулювати єдиний принцип його розрахунку (наприклад відсоток набавки до вартості насіння), визначити уповноважений на ці дії орган, що дозволить не лише контролювати виплату роялті селекціонеру та/або власнику сорту, а й надає державі мати фактичні дані щодо вирощування сортів та прогнозувати розвиток насінництва в цілому. Наявність інформації щодо засіяних площ сортами, їх врожаю – слугуватиме індикатором затребуваності сортів, аналіз такої інформації демонструвати потребу в сортах з певними характеристиками та контролювати залежність від насіння сортів іноземної селекції.